

ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ В КУРСІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті проаналізовано необхідність вивчення термінологічної лексики в курсі викладання дисципліни “Іноземна мова професійного спрямування”. Розглянуто етапи опрацювання фахової термінології, рекомендовано ефективні види робіт під час кожного етапу та способи семантизації термінологічних одиниць.

Ключові слова: фахова термінологія, англійська мова професійного спрямування, методи навчання, автентичні навчальні матеріали.

Вивчення іноземної мови в немовному вищому навчальному закладі набуло нових характеристик за останні десятиріччя. Запровадження положень Болонської декларації, входження до європейського освітнього простору вимагало переосмислення цілей та завдань викладання низки навчальних предметів, зокрема іноземної мови, запровадження нових дисциплін, таких як іноземна мова професійного спрямування та ділова іноземна мова. Сьогодні провідним завданням навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах немовного профілю на сучасному етапі є не просто навчити студентів користуватися нею як засобом спілкування в усіх видах мовленнєвої діяльності в різноманітних ситуаціях, а використовувати іноземну мову в усіх видах мовленнєвої діяльності в ситуаціях професійної діяльності, оскільки ефективність навчання безпосередньо залежить від ступеня наближення процесу передачі знань, формування навичок і вмінь до реальних умов їх практичного застосування. Тому питання вивчення термінологічної лексики було й залишається актуальним у сучасній методичній науці.

У різний час науковці І.М. Берман, К.Ф. Кусько, С.К. Фоломкіна, Ю.О. Семенчук, У.Ю. Жирик, Д.С. Лотте та інші досліджували різні аспекти викладання фахової лексики, застосування ефективних методів та новітніх методик у роботі з термінологією. У сучасних умовах розвитку інформаційних технологій збільшується повсякденне використання термінологічних одиниць з різних галузей не тільки фахівцями, а й пересічними громадянами. Під час викладання іноземної мови велика увага приділяється вивченню термінологічної лексики, позаяк нагромадження словникового запасу та вміння його використовувати є передумовою оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності.

Мета статті в з'ясуванні методів навчання фахової термінології для набуття людиною комунікативної компетенції у сфері професійного спілкування іноземною мовою.

Одним із завдань навчання іноземної термінології певного фаху є накопичення мовного матеріалу та розвиток навичок використання лексичних одиниць. Під час роботи з термінологією виникає ряд лінгводидактичних проблем, які потрібно враховувати для адекватного засвоєння термінів. Це, зокрема, питання добору термінів, створення активного й пасивного запасу термінологічних оди-

ниць, визначення обсягу спеціального словника, необхідного для передачі конкретної фахової інформації. Важливу роль у викладанні іноземної мови професійного спрямування відіграє співпраця викладача-філолога, який не є спеціалістом, наприклад, з галузі торгівлі або правознавства, з фахівцем певної галузі. Якість засвоєння термінів та їх використання в усному та писемному фаховому мовленні залежить від відповідної системи вправ, послідовно спрямованих як на переклад та осмислене засвоєння термінології, так і на активізацію вмінь говоріння та слухання, необхідних для застосування цієї термінології в конкретних професійних ситуаціях.

Очевидно, що вивчення термінологічної лексики при викладанні іноземної мови професійного спрямування буде тим успішнішим та ефективнішим, чим краще зроблений вибір фахового матеріалу іноземною мовою, який залучається до навчального процесу. Таким базовим матеріалом є, перш за все, тексти фахового спрямування. Від змісту відібраного матеріалу буде залежати, наскільки ефективно викладач зможе організувати навчальну діяльність на занятті, створити ситуації для пошуку та аналізу визначеної інформації, проконтролювати зміст висловлювань студентів і водночас розвивати їх аналітичне мислення, наукову здогадку, інтуїцію, критичний підхід до вміщеної в текстах інформації, спонукати їх до активної, творчої діяльності, як при читанні текстів, так і в інших видах мовленнєвого спілкування. Відбираючи фахову лексику, доречно враховувати вікові особливості та інтелектуальний рівень студентів. Обсяг термінологічної лексики повинен бути достатнім для забезпечення комунікативної діяльності студентів у межах тематики спілкування, визначеної програмою. Окресливши тематику фахових текстів та відібравши термінологічну лексику для активного засвоєння студентами, потрібно створити комплекс вправ з метою вирішення комунікативних і пізнавальних завдань у роботі з фаховою літературою.

Одним з ефективних методичних прийомів навчання студентів термінологічної лексики є практика словотвору. Для цього потрібно проводити аналіз словотворчих елементів термінів під час читання фахових текстів. Студентів потрібно ознайомлювати з найбільш уживаними суфіксами й префіксами. Знаючи їх, можна утворювати різні частини мови, що додають нового значення слову, або здогадатись про значення новотвору, напр.: employ – employer – employee – employment – unemployment).

Щоб семантизувати термін, необхідно дати його тлумачення в певному контексті. І.М. Берман вказував на необхідність контекстуального розкриття співзначень термінів з опорою на знання основного терміна при засвоєнні термінологічної лексики [1, с. 33]. Наприклад, знаючи значення терміна “share”, студентам нескладно зрозуміти в контексті його додаткові значення: capital share (доля капіталу), competition for market share (боротьба за частину ринку), share broker (біржовий брокер), share ledger (книга акцій), shareholder (акціонер) тощо. Термінологи І.С. Квітко, В.М. Лейчик, Г.Г. Кабанцев наголошують, що контекст відіграє важливу роль у встановленні семантичної виразності терміна [2, с. 63]. Отже, термін набуває конкретного значення в контексті, а контекст, своєю чергою, допомагає з'ясувати значення терміна, не вдаючись до його перекладу. І.М. Берман стверджував, що відповідність контексту вказує на правильність семантизації лексичних одиниць [1]. Безперечним є той факт, що у відриві від контексту термінам властива багатоаспектність, у них з'являється багатозначність і

синонімія. Ці чинники спричиняють труднощі для студентів під час семантизації термінів.

Серед способів семантизації термінів також виділяють: 1) підбір синонімів (produce – make, manufacture, create); 2) підбір антонімів (wholesaling – retailing); 3) ознайомлення з термінологічними словосполученнями, один з елементів яких є відомий або про значення якого можна здогадатися (board of directors); 4) розшифрування абревіатур та акронімів (WTO – World Trade Organization, asap – as soon as possible); 5) пояснення термінів англійською мовою: excise duty – government tax on things such as cigarettes, alcohol and petrol); 6) переклад (якщо немає інших можливостей для семантизації термінів).

Процес вивчення фахової лексики можна поділити на три етапи:

- 1) подання й семантизація лексичних одиниць на рівні слова, словосполучення та надфразовому рівні;
- 2) автоматизація дій студентів з лексичним матеріалом на текстовому рівні;
- 3) автоматизація самостійного вживання термінів у ситуативно змодельованому мовленні.

На першому етапі відбувається фонетичне опрацювання та семантизація фахової лексики. Введення термінів і термінологічних словосполучень може бути як ізольованим, так і в реченнях під час виконання умовно-мовленнєвих вправ рецептивного та репродуктивного характеру. Тут доцільно використовувати такі передтекстові вправи: підстановка, трансформація, завершення речень відповідними термінами, групування лексичних одиниць за певними ознаками, заповнення пропусків та складання словесних сімей, підбір синонімів чи антонімів, підбір дефініцій до поданих термінів та їх переклад, визначення одного зайвого терміна в ряду даних, зіставлення іншомовних термінів з їхніми українськими еквівалентами, побудова словосполучень та речень з новими термінами, їх поєднуваність з іншими словами/термінами, способи деривації. Такі вправи, на думку М.В. Ляховицького, допомагають “краще усвідомити правила утворення дериватів і способів конверсії слів, переосмислити вживання загальноновживаних лексичних одиниць, які в новій якості набувають термінологічного значення” [4, с. 153], зрозуміти значення терміна або термінологічного словосполучення.

Другий етап – етап закріплення й автоматизації вживання термінологічної лексики. Найкращим засобом для вдосконалення лексичної навички на цьому етапі є робота над текстом. Тексти фахового спрямування вважаються “джерелом для розширення фахового термінологічного словника”, предметом читання та обговорення на заняттях, основою для моделювання ситуативного мовлення, аудіювання, загалом для цілеспрямованої та продуктивної мовленнєвої діяльності студентів. Вдало підібраний автентичний текст виховує в студентів культуру термінологічного спілкування, формує комунікативні навички, необхідні для професійного спілкування. Працюючи з текстами за фахом, студенти збагачують свій термінологічний запас, що дає можливість будувати висловлювання за професійною тематикою. На важливість правильного підбору текстів вказує С.К. Фоломкіна. На її думку, текст виступає “як основна комунікативна одиниця, якою користується людина в мовленнєвій діяльності” [6, с. 51]. Проте при підборі текстів фахового характеру слід звернути увагу на те, що вони мають бути зрозумілими і для викладачів іноземної мови, які є передусім спеціалі-

стами з мови, а не з фаху підготовки студентів. Одним із завдань викладача іноземної мови є формування й розвиток комунікативної компетенції студентів з іноземної мови, а не з мікроекономіки чи маркетингу. Тому на початковому етапі вивчення іноземної мови професійного спрямування перевагу слід надавати текстам науково-популярного або загальноекономічного характеру, тоді обговорення прочитаного буде мати предметний характер, студенти активно залучатимуться до роботи й збагачувати свої знання з іноземної мови. Студентів старших курсів слід залучати більше до самостійної роботи з термінологією під час опрацювання неадаптованих автентичних текстів наукового стилю.

Під час роботи з текстовим матеріалом передбачається розвиток умінь студентів здогадуватись про значення невідомих слів у тексті або в ситуаціях, знаходити асоціативні зв'язки, правильно поєднувати слова при формулюванні своїх висловлювань. Студентам пропонують знайти в тексті необхідну лексичну інформацію для підтвердження чи обґрунтування своїх думок, підготувати тези та скласти план тексту з метою його подальшого обговорення, визначити головну ідею тексту й передбачити подальший хід дій. Тут доцільно використовувати текстові вправи: заповнення пропусків у тексті відповідними термінами, завершення та розширення речень, відповіді на запитання з використанням термінологічної лексики, побудова простих, ситуативно зумовлених висловлювань і їх правильне граматичне оформлення, написання короткого викладу прочитаного тексту. На цьому етапі мета полягає не в якомога більшому запам'ятовуванні термінів і маси інформації, а в розвитку мислення, здогадки, критичного підходу та аналізу до вміщеної в текстах інформації.

Третій етап – автоматизація вживання термінів у конкретній ситуації спілкування. На цьому етапі студенти вдосконалюють мовленнєві дії із засвоєними термінами – словами та термінологічними словосполученнями у конкретній ситуації спілкування. Для цього виконують післятекстові вправи на висловлення студентами власних думок із вживанням термінологічної лексики. Такі завдання відображають реальні ситуації професійного спілкування спеціалістів. Їх доцільно виконувати в парній та груповій формах мовленнєвої взаємодії всіх її учасників. Крім завдань до вправ, стимулом до мовленнєвої діяльності студентів можуть бути роздаткові матеріали, аудіо- та відеоматеріали, комп'ютерні програми. Візуальні матеріали слугують для посилення мотивації усного й писемного мовлення, допомагають студентам перенестися в іншу ситуацію та спонтанно висловити свою думку. Крім того, на завершальному етапі розвитку лексичної компетенції доцільно застосовувати такі форми роботи: дискусії за прочитаними текстами, рольові або ділові ігри, написання доповідей, виступів, проведення презентацій. Використання таких типів завдань забезпечує досягнення необхідного рівня сформованості комунікативної компетенції студентів.

Отже, вивчення термінологічної лексики є необхідним складником у досягненні головної мети – використання англійської мови як засобу професійного спілкування. Викладач повинен створити сприятливі передумови для свідомого засвоєння студентами іншомовної лексики як під час виконання найпростіших вправ фахового спрямування, так і під час використання навчальних комунікативних ситуацій завдяки дотриманню трьох основних етапів навчання термінологічної лексики. Опрацюванню фахових автентичних матеріалів має передувати підготовка, у процесі якої студент навчається опрацьовувати оригінальну літера-

туру й численні терміни свого фаху (загальнонаукові та вузькоспеціальні), скорочення тощо, а також використовувати інтернет-ресурси з метою збагачення знань як з іноземної мови, так і зі своєї майбутньої спеціальності.

Список використаної літератури

1. Берман И.М. Методика обучения английскому языку в неязыковых вузах / И.М. Берман. – М. : Высшая школа, 1970. – 230 с.
2. Квитко И.С. Терминоведческие проблемы редактирования / И.С. Квитко, В.М. Лейчик, Г.Г. Кабанцев. – Львов : Изд-во Львов. ун-та, 1986. – 150 с.
3. Кусько К.Ф. Лінгвістика тексту за фахом / К.Ф. Кусько // Лінгводидактична організація навчального процесу з іноземних мов у вузі : колективна монографія. – Львів : Світ, 1996. – С. 13.
4. Ляховицкий М.В. Методика преподавания иностранных языков / М.В. Ляховицкий. – М. : Высшая школа, 1981. – 159 с.
5. Семенчук Ю.О. Вивчення термінологічної лексики у курсі ділової англійської мови / Ю.О. Семенчук // Іноземні мови. – 2003. – № 3. – С. 29–32.
6. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / С.К. Фоломкина. – М. : Высшая школа, 1987. – 207 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013.

Синявская А.М., Березюк А.А. Изучение терминологии в курсе преподавания английского языка профессионального направления

В статье анализируется необходимость изучения терминологии в курсе преподавания дисциплины “Иностранный язык профессионального направления”. Рассмотрены этапы работы с профессиональной терминологией, рекомендованы эффективные виды работ для каждого этапа, а также способы семантизации терминологических единиц.

Ключевые слова: профессиональная терминология, английский язык профессионального назначения, методы обучения, аутентичные учебные материалы.

Synyavska A., Berezuk O. Terms Studying at the foreign language for specific purposes course

The importance of terms studying during the course of foreign language for specific purposes is under consideration in this paper. Stages to master the specific terms are distinguished, effective kinds of work at each stage and ways of identifying the terms are recommended.

Key words: specific terms, ESP (English for Specific Purposes), methods of teaching, authentic teaching materials.